

Framtidens läkare

Termin fem, i en rund ring på golvet, med vinglas i händerna och lagom fnittriga. Vi leker Fördomsprofilen. Avslöja en fördom om någon i rummet. Gör det bara, släpp hämningarna!

Det har blivit min tur och min klasskompis spänner ögonen i mig.

– Du vill egentligen inte bli läkare, säger hon. Du skäms för att du ska bli det. Du vill inte tjäna massor av pengar eller ha ett högstatusarbete. Egentligen vill du bara spela musik eller göra något annat kreativt och estetiskt. Du är inte den där läkartypen.

Är jag inte? Men vem är jag då?

*

Kanske hon med drömmen om att förändra världen eller åtminstone göra saker lite bättre. Därför är jag tre månader senare *där*. På andra sidan jordklotet, med det röda gruset under mina fötter och med kvalmig luft i lungorna. Äntligen. Jag har längtat så, väntat.

Som på film känns det, när jag illamående av de dåliga vägarna och med blicken fäst ut genom fönstret, passerar det torra, ljusgula landskapet. Elefanter och giraffer betande på de stora slätterna, massajer med sina barn vandrande längs vägarna, vaktande på sina djur. Kvinnor med fulla vattenhinkar på huvudet, på väg hem från brunnen. Barnen vid väggkanten vinkar till mig, med stora vita leenden. Och jag tänker, äntligen! Äntligen är jag här!

Ja, jag har längtat. Längtat efter kilimanjarovattenflaskor, efter avocadosmak i munnen och mango i fickan...

Afrika, Tanzania.

Förväntansfull. Jag hade varit det. Till och med på planet. Nervös också, och spänd såklart, över alla sjukdomar och människorna som drabbats av dem, men samtidigt hoppfull över att få fyllas av insiktsfullhet, inspiration och en känsla av att kunna göra så mycket gott...

Två dygn senare i Tanzania längtar jag fortfarande. Hem.

Vem är jag nu?

Ja, här sitter jag och längtar hem. På en plaststol i en innegård på byns mest kungliga boende, där jag ska få bo eftersom sjukhusets boende är fullt. Ovanför mig en bländande stjärnhimmel och ett mörker så oändligt att jag inte vet vad jag ska göra av det. Med tusen intryck i huvudet men med bara ett ord på läpparna: *kulturkrock*. Ögonen slutna, som om det skulle kännas bättre så. Som om jag försöker inbilla mig själv att jag faktiskt inte befinner mig i Afrika. Som om det skulle kännas för otäckt om jag insåg det.

Sjukhuset jag har hamnat på ligger långt ute i Tanzanias tätaste bush. Hit kommer patienter som i värsta fall har vandrat i flera dagar från sin boplats. Hit kommer de sjukaste. Och hit kommer också jag. Läkarstudent, termin sex, med endast Europa som tidigare världserfarenhet. Fattigdom har jag sett på TV. Sjukdomarna har jag läst om och visserligen sett bilder på i läroböckerna, men det är också allt. I Sverige har jag dessutom fått lära mig att man ska *bota* sjukdomarna, inte bara konstatera och lämna därhän...

Hur beskriver man det obeskrivliga? Det som får kroppen att nästan kollapsa? Hur erkänner man för sina vänner, klasskamrater och kanske blivande kollegor, att det känns för mycket, att jag kanske inte klarar av det? Att det får mig att ta avstånd istället för att komma närmre. Hur erkänner man för sig själv att man inte klarar av att ge tillbaka det man så gärna ville ge?

*

Min första dag på den afrikanska kliniken. Jag vaknar tidigt på morgonen av tuppkackel och den gassande solen. Packar ned läkarrocken, vandrar de tjugo minuterna till sjukhusområdet. Skorna blir rostbruna av det röda tennisgruset och de skoluniformklädda barnen vinkar till mig. Torra smörgåsar utan pålägg till frukost, tuberkulosfyllda lungor och brutna ben på röntgenronden. Här finns ingen tid för avvänjning – *sakta men säkert* existerar liksom inte. Jag ska börja på internmedicinavdelningen för att sedan avverka pediatrikavdelningen, kvinnokliniken och IVA. Den ende lokale läkaren på sjukhuset blir min handledare. Det första han säger är:

– Det är annorlunda här.

Jodå, det har jag nog förstått!

– Hit kommer inte människor med de problem som de gör hos er i västvärlden. Man har inte bara ont i magen eller känner sig lite ledsen. Hit kommer man när man håller på att dö.

Vad svarar man på det? Jag skäms och kan bara nicka. Det är en av de saker som jag fastnat för under min utbildning – när patienter har ospecifika symtom och man ändå lyckas förändra deras liv till det bättre. Att få prata med patienterna, länge.

Men det säger jag inte. Inte heller säger jag att det är fantastiskt med vårt svenska skyddsnät. För jag skäms över att det jag uppskattar mest med sjukvården i Sverige inte verkar finnas här. Så istället ler jag förläget och får till slut ur mig: *Jo, det är klart.*

På väg till internmedicinavdelningen passerar vi hundratals sjuka människor. De står ute i gräset. Sitter och väntar utanför. Vandrar omkring. Deras släktingar, berättar läkaren, sover i släktinghuset och lagar majsgröt över öppen eld till de sina. Där är så rökigt att de borde ha fått KOL för länge sedan.

– Vi ska till den manliga sidan, berättar läkaren. Och fortsätter: till den kvinnliga sidan kommer inga läkare. Det finns för få resurser till det.

Han svarar inte när jag frågar varför. Det *är* visst bara så, och ingen föreslår ett varannandagsystem. Alla accepterar. Inte ens de västerländska läkarna, som borde vara indoktrinerade med ett jämställt tänkande. Istället betar de sig som de kravlösa patienterna. Tittar ned i marken, håller tyst.

Jag tänker tyst för mig själv, *vad har jag att göra i Sverige? Vad har någon läkare att göra i Sverige?*

Och då. Ja, det är då det händer. Det är då som det blir *sedan*. Ja, sedan kommer sedan och det blir värre än jag någonsin kunnat föreställa mig. Eftersom, sedan kommer lukten. Lukten av smuts och sjukdom. Så kvalmig att det nästan inte går att andas. Sedan kommer de trånga rummen, de hårda sängarna och de sjuka människorna i dem. Sedan kommer deras anhöriga som med krampaktiga uttryck i ansiktet lika krampaktigt håller sina släktingar hårt i handen. Ja, sedan kommer sjukdomarna som patienterna bär på och behandlingarna som inte finns. Eller, de *finns*. Men inte här, och inte nu. Inte i Tanzania.

Som om livets orättvisa inte kan exemplifieras bättre än så.

Kroniskt sjuka med död som enda framtid. Och dem ska vi undersöka! Entusiastisk borde jag vara, som ska få höra så spännande blåsljud och krepitationer, som jag aldrig kommer vara i närheten av hemma i Sverige! Intresserad och kunskapstörstande borde jag vara..!

Istället känner jag hur verkligheten kommer mig längre och längre bort. Hur fötterna tappar fästet från marken. Läkarens ord och förklaringar hörs allt längre bort tills de slut försvinner...

Jag är redan ute ur rummet då. Jag har sprungit ut, för att undvika att kräkas rakt ut. Jag har sprungit ut i den kvalmiga hettan och satt mig ned en stund. Försökt andas. Visst, jag kan skylla på värmen, vätskebristen och den diarré som hållit mig uppe föregående natt. Men ansiktena, lukterna och det inte existerande hoppet blir för mycket. Jag kan inte bara stå här och undersöka! När orättvisan slår mig rakt i ansiktet.

Det har gått trettiofyra minuter – min första rond – och det känns som om jag inte kan stå ut en sekund längre. Jag vill inte mer. Jag vill resignera, ge upp, åka hem.

Men flyget går inte tillbaka förrän om flera veckor och jag har inget annat val än att stanna kvar. Så jag tar några djupa andetag, går tillbaka till undersökningsrummet och får en klapp på axeln av läkaren och ett *det blir bättre snart*. Och det blir det, konstigt nog.

En liten, sparkande känsla börjar gro i mig när jag får se en nyfödd bebis bredvid sin sjuka mamma. Trots att kvinnan är sjuk, troligtvis i malaria, finns det en annan känsla i rummet, än i de som vi tidigare passerat. Kanske är det kvinnans leende mot sin baby som ger mig en känsla av hopp och av liv. Kanske att hon får läkarvård trots att hon är kvinna. Kanske hennes vackra leende mot mig när jag får lyssna på hennes bultande hjärta.

*

På lunchen tänker jag på mitt allra bästa patientsamtal under utbildningen hemma i Sverige. Det var ett vårdcentralsamtal under termin fyra, och handlade varken om diagnoser eller symtom. Det handlade om att få patienten att inse att det som hon upplevde som sjukdom egentligen var något helt annat. Patienten, som kommit till samtalet, nedstämd och ledsen, gick därifrån med rak rygg och en lust till förändring.

Är ett sådant möte omöjligt här?

*

Det går några dagar, jag hamnar på pediatriken. Jag får se en för tidigt född bebis, med en liten slang ur näsa och mun som det hela tiden rinner svart vätska ur. Det har pågått i flera dagar nu, och snart kommer den att vara död.

– Det finns ingenting att göra, åtminstone inte här.

Viskar läkarna till mig – bebisen skulle aldrig klara av en operation. Men i Sverige, *kanske...*

Modern har intatuerade prickar kring ögonen och hennes ansiktsuttryck är ett av de mest lidande jag än så länge sett. Som om hon ber mig att göra något, vad som helst!

Hur ska jag, med värdighet, kunna se henne i ögonen? Vad har *jag* gjort, för att förtjäna ett bättre liv?

På eftermiddagen smyger jag in på internmedicinavdelningens kvinnliga sida. Som om något drar mig dit. Likadana sängar som männen ligger i, lika kala, som om de vore hämtade ur ett fängelse i någon skräckfilm. Bleka i ansiktet, med utskjutande nyckelben och höftkamar. I gula sjukhusklänningar, munnarna öppna.

Vad jag vill nå *dem*! Vad jag vill nå dem, kvinnorna i sängarna, kvinnorna i de tunna kropparna som ligger där. Vad jag vill säga, förakta mig inte! Jag är som er, jag lovar!

Och där. Just då och där skapas ett *nytt* sedan. Där blir *sedan* det *nya sedan* och den förtvivlan jag tidigare känt börjar bytas ut mot hopp och nyfikenhet. Så söker jag de leende tänderna istället för de lidande mungiporna. Så lever jag på skratten istället för gråten. Så drömmer jag mardrömmar, men försöker intala mig, att om inte *vi* är här, är inga här alls, och den känslan

är värre än att vara här.

Så kommer också vändpunkten. Så kommer också dagen då gruset under fötterna inte längre knastrar utan sjunger vackra sånger. Så kommer dagen då dammet och musiken från radioapparaterna, sången från människorna och de små barnen med sina vita leenden, ropande Mzungu! översköljer mig av tacksamhet och lycka. Till och med det torra brödet till frukost smakar gott, de plomberade vattenflaskorna ler mot mig...

Så kommer dagen då jag får bevittna min första förlossning. Så kommer dagen då jag för första gången *inte* tittar på klockan för att se om det inte snart är lunch. Så kommer dagen då jag inte vill gå hem för dagen. Då jag skulle kunna stanna på kvinnokliniken hela kvällen och natten...

Barnmorskorna tar emot mig med öppna armar på min första dag på *Maternity ward*.

– You want try? frågar en av dem på knacklig engelska.

Jag förstår att try betyder undersöka den snart förlösande kvinnans underliv.

– No, I can't, I've never done it before...

– No worry! I help you!

Och kvinnan på britsen i kort, svart hår, har världens vackraste leende och gnyr bara svagt, när jag med barnmorskans hjälp känner efter hur långt fram bebishuvudet har nått.

Och jag är fast då. Fast i den magiska känslan av att komma en annan människa, som man inte vet något om, eller står nära på något sätt, så ofantligt djupt under huden! Jag är fast i att kunna kommunicera med en människa vars språk jag inte kan. Nej, vi talar inte samma språk, den födande kvinnan och jag. Men vi kan prata ändå. Under hela förlossningen tittar hon ingen annanstans än i mina ögon. Och jag släpper henne inte med blicken. Det är magiskt, vackert, obeskrivligt. Och jag längtar inte längre hem.

Förklara känslan av att få åka ut till mitten av ingenstans, en ödlig kyrka, där det helt plötsligt uppenbarar sig flera hundra kvinnor! Förklara känslan av att få vaccinera små bebisar, mäta de gravida kvinnornas magar och väga deras nyfödda bebisar. Förklara känslan av hur det känns när mammorna formar sina bebisars munnar till små fiskmunnar så att jag lätt kan få ned poliovaccinet. När jag ropar upp deras namn och de förstår mig, och när jag samtidigt vet att om de *inte* skulle förstå mig, skulle jag vara helt utelämnad. Nej, de lämnar mig inte, de bara ler, och jag svävar på moln. Vad jag plötsligt förstår den glädje och tacksamhet som så många beskrivit för mig att de också mött...

Ordet prevention får en ny innebörd.

Kulturkrockorna är borta, vi möts istället.

I ett försök att förklara är detta det enda jag får fram: *en enorm känsla av hopp!*

Det är kvinnorna som gör starkast avtryck, jag vet inte varför. Det är min näst sista dag, efter nästan sex veckor på sjukhuset, när en ung och vacker kvinna, säkert flera år yngre än jag, kommer fram till mig, när jag vilar mig en stund utanför kvinnoavdelningen. Det är som om hennes ögon har naglat sig fast i mina när hon sätter sig bredvid mig på bänken. Hon har en rund, gravid mage, och jag vinkar hej till henne. Hon vinkar tillbaka, flyttar sig närmre mig, och hennes leende skär in i mig så att det nästan blir outhärdligt – jag vill säga henne något, men det går inte. Jag talar inte hennes språk och hon talar inte mitt. Och ändå! Så pratar vi exakt samma språk!

Några minuter senare har hon flyttat sig så nära mig att våra lår nästan snuddar vid varandra och hennes leende har minskat och pannan börjat veckas. Då tar jag min hand och lägger den på hennes, och hon drar den mot sin mage och stönar till. Samtidigt kan jag se hur det har bildats en liten pöl mellan hennes ben. Och jag förstår då. Jag förstår då, att jag måste ta hennes hand och visa henne vägen till förlossningsavdelningen. Ja, jag förstår då, att jag också har en plats här, flera timmar senare inser jag det, när ett nytt liv har fötts efter en

komplikerad förlossning. Jag kan *göra* något här, och jag inser också, hur hemskt gärna jag verkligen vill det. Och jag tänker, *aldrig* mer tvivel!

*

När jag sitter på flyget på väg hem till Sverige är jag lika förväntansfull, om inte mer, som när jag åkte i motsatt riktning. Tvivlet och olusten är försvunnen och jag är både uppfylld och hoppfull. Jag tänker på det som min handledare sa till mig den första dagen; när han berättade att det var annorlunda där, att patienterna sökte för andra saker. Och hur jag skämdes, över att jag uppskattade *mötet* med patienterna i Sverige, och att det nog inte kunde ske här.

Sex veckor senare inser jag att det visst finns, i allra högsta grad.

Sex veckor senare minns jag den lilla hjärtsviktssjuka afrikanska flickan på barnavdelningen, hur hon formar sin mun till ett litet o och ber mig om en anteckningsbok att rita i samtidigt som hon skrattar med världens vitaste tänder. Snart kommer hon att dö, kanske har hon hunnit dö sedan jag sa hejdå. Men under leendena som vi delade tillsammans fanns varken sjukdom eller död. Bara ett NU, bara ett möte oss emellan.

Och jag minns alla de andra möten som fick både mitt och patienternas hjärtan att lugna ned sig en aning. Och jag inser hur viktigt det är, att det är minst lika viktigt som effektivisering och forskning.

Så, vem är jag nu?

*

Jag ställde mig frågan, *vad har jag att göra i Sverige?*

Massor, givetvis.

Lika mycket som jag har att göra i Tanzania, eller något annat land i Afrika, eller...

Men kanske allra viktigast: möta mina patienter. Vara *där*, där också de är.

Att, bland statusundersökningar och ingrepp, inte glömma bort att det är en människa som sitter där, framför mig.

*

När termin 7 börjar är det mer än ett halvår sedan jag befann mig i Tanzania – ändå känns det som om hjärtat fortfarande är där. Som om jag verkligen har övertygats om vad jag vill åstadkomma i vården; möta mina patienter, samtala med dem, lyssna och förstå!

Och jag måste ringa min klasskompis som dömde mig i Fördomsprofilen. Jag måste ge svar på tal. Jag måste säga; *nej, jag skäms inte över att bli läkare. Jag kan knappt vänta tills jag är klar och får praktisera allt som jag har lärt mig!*

Jag vill göra allt och lite till.

Både i den svenska vårdcentralens moderna undersökningsrum och på ronderna i rummen med de kala sängarna på andra sidan jorden.

För jag vet nu – det är inte omöjligt. Och det är en oerhörd befrielse att ha insett det.